Spis treści

Wprowadzenie 7
Bogumiła **SOSNOWSKA** Stan i kierunki zmian wiejskiego rynku pracy 9
Hanna **PONDEL** Demograficzne uwarunkowania zmian na wiejskim rynku pracy 30
Marek **PONDEL** Makroekonomiczne uwarunkowania wiejskiego rynku pracy 57
Krzysztof **MACIEJEWSKI** Mikroekonomiczne uwarunkowania wiejskiego rynku pracy 88
Joanna **CZERNA-GRYGIEL** Przedsiębiorczość na wsi i w rolnictwie 112
Krzysztof **MACIEJEWSKI,** Hanna **PONDEL** Niektóre aspekty przemian na wiejskim rynku pracy Unii Europejskiej i wnioski dla Polski..... 138

Wprowadzenie

Przebudowa ustrojowa polskiego systemu ekonomicznego stawia wieś i rolnictwo przed koniecznością przyspieszenia proefektywnościowych zmian strukturalnych. Płaszczyzną, na której zmiany te powinny być szczególnie intensywne, jest gospodarowanie zasobami pracy ludzkiej na wsi. Dotychczas bowiem wieś polska angażuje ogromne zasoby nisko wydajnej siły roboczej, co przesądza nie tylko o słabej kondycji ekonomicznej gospodarstw rolnych i obszarów wiejskich, ale także niskiej konkurencyjności całej gospodarki zarówno na rynku krajowym, jak i międzynarodowym.

W warunkach gospodarki rynkowej stan i efektywność ekonomiczna zasobów pracy zdeterminowana jest charakterem i mechanizmem funkcjonowania rynku pracy. Decyduje on o aktywności zawodowej ludności oraz alokacji zasobów pracy pomiędzy mniej lub bardziej efektywne zastosowania w ujęciu gałęziowym, podmiotowym i przestrzennym. Jednakże podejmowane dotąd próby analizy wiejskiego rynku pracy w polskiej myśli ekonomicznej mają jedynie charakter fragmentaryczny, oparty na wnioskowaniu logicznym, incydentalnie weryfikowanym empirycznie. Wyraźnie natomiast odczuwa się brak podejścia systemowego, obejmującego wszystkie elementy wiejskiego rynku pracy oraz interakcji między nimi na tle ich różnorakich uwarunkowań. Wydaje się zaś, że z górą dziesięcioletni okres funkcjonowania wiejskiego rynku pracy w nowych warunkach ustrojowych uprawnia do jego kompleksowej analizy i oceny oraz formułowania wniosków o znamionach prawidłowości.

Systemowe podejście do wiejskiego rynku pracy sprzyja także uchwyceniu przyczyn sprawczych kształtujących jego charakter i kierunki zmian w danym miejscu i czasie. Znajomość ich stanowi zaś warunek wstępny podejmowania racjonalnych decyzji przez podmioty tego rynku reprezentujące popyt i podaż.

Za systemowym podejściem do badań wiejskiego rynku pracy przemawia również przekonanie o konieczności łącznego rozpatrywania problematyki gospodarowania zasobami pracy w rolnictwie i pozarolniczych gałęziach gospodarki na obszarach wiejskich. Zarówno wnioskowanie logiczne, jak i doświadczenia krajów wysoko rozwiniętych gospodarczo wskazują, że dopiero w sytuacji odblokowania zamrożonych w gospodarstwach rolnych nadwyżek siły roboczej poprzez zatrudnienie jej w znacznym stopniu w pozarolniczych gałęziach gospodarki na wsi możliwy staje się wydatny wzrost wydajności pracy w rolnictwie. Wymaga to zaś wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich.

Wreszcie w świetle bliskiej perspektywy integracji Polski z Unią Europejską istotna wydaje się kwestia, czy i na ile procesy cechujące nasz wiejski rynek pracy

są zbieżne z tendencjami obserwowanymi na unijnym rynku pracy, a także kwestia: jakie implikacje płyną z doświadczeń tego rynku dla kreowania procesów rozwojowych polskiego rynku pracy na obszarach wiejskich? Wydaje się zaś, że bez znajomości wiejskiego rynku pracy w Polsce i Unii Europejskiej w wielorakich układach strukturalnych uzyskanie poglądu w tej dziedzinie nie jest możliwe.

Stąd też zasadniczym celem pracy jest zaprezentowanie charakteru wiejskiego rynku pracy w Polsce oraz poziomu i struktury jego elementów (popytu, podaży, bezrobocia) i współzależności między nimi, a także kierunków jego ewolucji oraz ich uwarunkowań demograficznych, ekonomicznych i politycznych. Wnioskowanie z tego zakresu, obok walorów poznawczych, dostarczyć może, wielu przesłanek do podejmowania racjonalnych decyzji przez pracodawców i pracobiorców oraz do kreowania takiej polityki społeczno-gospodarczej, a zwłaszcza polityki zatrudnienia, która sprzyjać będzie zdynamizowaniu dotychczasowych i uruchomianiu nowych metod i instrumentów umożliwiających optymalne wykorzystanie zasobów pracy i skuteczne przeciwdziałanie bezrobociu na obszarach wiejskich.

Praca posiada charakter teoretyczno-empiryczny. Złożoność przedmiotu badań wymagała korzystania z wielu źródeł informacji i zastosowania zróżnicowanych technik badawczych. Obok krajowej i zagranicznej literatury przedmiotu, w badaniach wykorzystano informacje uzyskane z publikacji statystycznych, danych rachunkowości rolnej i specjalnych badań ankietowych prowadzonych przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej oraz badań Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych. Podstawą wnioskowania stanowiły rezultaty analizy logicznej weryfikowanej empirycznie, głównie przy zastosowaniu metod i narzędzi badawczych statystyki opisowej. Natomiast w celu uchwycenia zależności typu funkcyjnego zastosowano narzędzia metod ekonometrycznych.